

HISTORIA

11 listopada 1918

Po powrocie z Magdeburga Piłsudski przejął władzę nad armią, a 14 listopada - nad państwem

Władza nad wojskiem
trafiła w ręce Marszałka

Rada Regencyjna do Narodu polskiego!

Wobec grożącego niebezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego, dla ujednostajnienia wszelkich zarządzeń wojskowych i utrzymania porządku w kraju, Rada regencyjna przekazuje władzę wojskową i naczelne dowództwo wojsk polskich, jej podległych, brygadyerowi

Józefowi Piłsudskiemu

Po utworzeniu Rządu narodowego, w którego ręce Rada regencyjna — zgodnie ze swoimi poprzednimi oświadczeniami — zwrzchnia władzę państwową, będącą częścią zwierzchniej władzy państwowej, temuż narodowemu Rządowi obowiązuje się złożyć, co stwierdza podpisaniem tej odezwy.

Warszawa, 11 listopada 1918.

Aleksander Kakowski
Józef Ostrowski
Zdzisław Lubomirski
Józef Piłsudski

JAK POWSTAŁA Niepodległa

Projekt
współfinansowany przez
Kancelarię Prezesa
Rady Ministrów
w ramach konkursu Polonia
i Polacy za granicą 2021

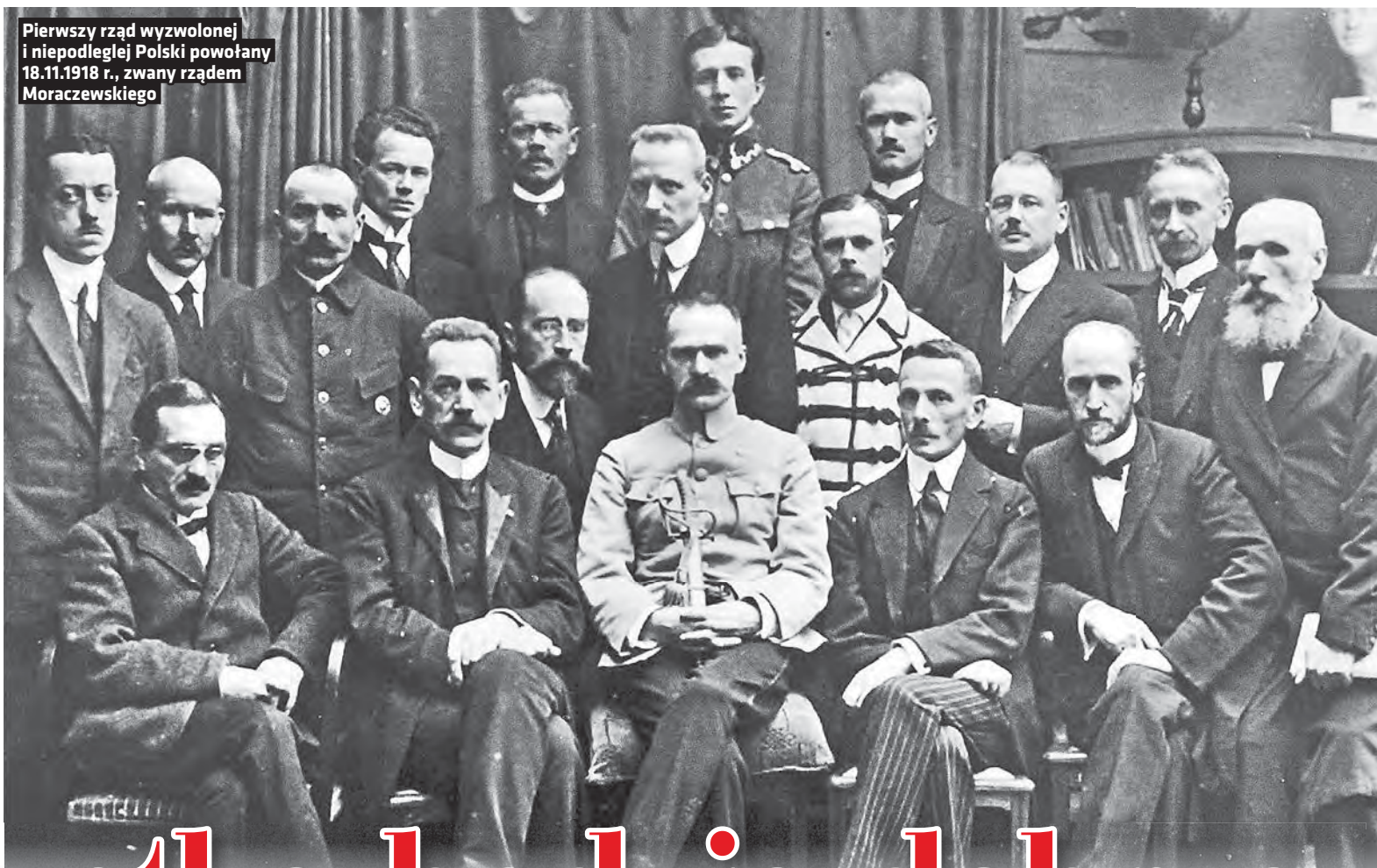
FUNDACJA
KULTURA I HISTORIA

RKiK

stowarzyszenie
menedżerów

Po 120 latach prysły kordony. Nie ma »ich«. Wolność! Niepodległość! Zjednoczenie! Własne państwo! Na zawsze! Chaos? To nic. Będzie dobrze. Wszystko będzie, bo jesteśmy wolni... Kto tych dni nie przeżył, kto nie szalał z radości w tym czasie wraz z całym narodem, ten nie dozna w swym życiu najwyższej radości” – pisał premier Moraczewski o pierwszych dniach niepodległości.

Pierwszy rząd wyzwolonej i niepodległej Polski powołany 18.11.1918 r., zwany rządem Moraczewskiego

„Wszystko będzie dobrze,

11 listopada 1918 r., po czterech latach walk, które pochłonięły prawie 10 mln żołnierzy, w łasku Compiègne pod Paryżem podpisano zawieszenie broni pomiędzy Ententą a Niemcami. Tym samym zakończyła się I wojna światowa i Europa wkroczyła w nowy etap historii. Rozpadły się wielkie cesarstwa: Rosja, Niemcy, Austro-Węgry, a pojawiły nowe niepodległe państwa, wśród nich m.in.: Austria, Węgry, Czechosłowacja, Finlandia, Estonia, Litwa i Łotwa. Odradzała się też Polska. Po 123 latach odzyskała upragnioną niepodległość, ale tworzenie państwa było dziełem trudnym. Polacy pokazali jednak, że potrafią sprostać najtrudniejszemu wyzwaniu. Dali dowód, że mimo trawiących ich sprzeczności potrafią pójść na kompromis i wspólnymi siłami zrealizować marzenia o Niepodległej. Po pierwszych chwilach radości nasi pradziadkowie rozpoczęli budowanie od podstaw niezależnego państwa.

Wielka szansa

Kłeska trzech zaborców dawała nam szansę na odzyskanie państwa. Polacy jej nie zmarnowali i przystąpili do przejmowania władzy na okupowanych ziemiach. Pierwszy był

Cieszyń. Tu już od 19 października 1918 r. działała Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego. Z kolei w Krakowie polscy posłowie do parlamentu austriackiego powołali 28 października Polską Komisję Likwidacyjną, która dwa dni później przejęła władzę w Galicji. Na jej czele stanął Wincenty Witos, przywódca PSL „Piast”. W ostatnim dniu października rozpoczęło z kolei przejmowanie władzy w okupowanej przez Austro-Węgry części Królestwa. W nocy z 6 na 7 listopada w zajętych kilka dni wcześniej Lublinie ukonstytuował się Tymczasowy Rząd Republiki Polskiej z socjalistą Ignacym Daszyńskim na czele.

Organizacja państwa

Tego samego dnia, w którym Niemcy podpisali zawieszenie broni, Rada Regencyjna, działająca na ziemiach dawnego Królestwa Polskiego okupowanego przez Niemcy i Austro-Węgry, przekazała uwolnionemu z twierdzy magdeburskiej Józefowi Piłsudskiemu

władzę wojskową, a po trzech dniach także władzę cywilną. Rząd Lubelski rozwiązał się, Rada Regencyjna ustąpiła, a Polska Komisja Likwidacyjna to zaakceptowała. Piłsudski stał się rzeczywistym przywódcą tworzącego się państwa. Natychmiast też przystąpił do tworzenia rządu, który uzyskałby poparcie nie tylko różnych ugrupowań politycznych, ale zostałby uznany na arenie międzynarodowej.

18 listopada powołał pierwszy rząd niepodległej Polski z premierem Jędrzejem Moraczewskim na czele. Cztery dni później nowy rząd opracował dekret o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej, który to przypieczętował pełnię władzy Piłsudskiego i nadawał mu stanowisko Tymczasowego Naczelnika Państwa do czasu zwołania sejmiku ustawodawczego. Wybory do Sejmu zarządzono na 26 stycznia 1919 r. Socjalista Moraczewski nie miał jednak pełnego poparcia. Krytykowała go prawica. Do porozumienia doszło dopiero wtedy, gdy 16 stycznia 1919 r. został utworzony rząd Ignacego

Paderewskiego. Był to pierwszy rząd uznany nie tylko przez wszystkie ugrupowania polityczne, ale także przez świat.

Walka o granice

Listopad był również początkiem jednoczenia podzielonego przez dziesiątki lat społeczeństwa. Istotną kwestią w odbudowie Rzeczypospolitej było ustalenie granic nowego państwa. Nie było to łatwe, gdyż sporna była w zasadzie każda granica. Walka o nie wymagała ogromnego wysiłku zbrojnego i wielu zabiegów dyplomatycznych. Granice zostały wyznaczone na podstawie traktatów pokojowych oraz poprzez rozstrzygnięcia Rady Ambasadorów, plebiscytów i powstań śląskich. Proces ten trwał do 1922 r.

Ziemie centralnej Polski pod koniec października i w połowie listopada 1918 r. zostały objęte polską władzą, o granice zachodnie, wschodnie, północne i południowe wciąż trwały spory. Główne postanowienia w sprawie granicy zachodniej Polski zapadły na konferencji pokojowej w podpa-

rskim Wersalu. Na konferencji Polska miała oficjalną delegację. Nasz kraj reprezentowali premier i minister spraw zagranicznych Ignacy Paderewski oraz Roman Dmowski. Dokument formalnie przywracał Polskę na mapę Europy.

Według traktatu wersalskiego podpisanego 28 czerwca 1919 r. Polsce przyznano prawie całą Wielkopolskę – wcześniej 27 grudnia 1918 r. wybuchło tam powstanie, które zakończyło się sukcesem Wielkopolan – i część

KOTYLIONY – SYMBOL NIEPODLEGŁOŚCI

Kokarda narodowa, nazywana kotylionem, to kolistą rozetką odwzorowująca godło Królestwa Polskiego: białego orła na czerwonym polu. Białoczerwone kokardy przez lata symbolizowały patriotyzm i manifestowały narodową dumę. Początki kokard przypinanych do strojów sięgają XVIII i XIX w. Wojsko Polskie do 1830 r. nosiło na czapkach kokardy w kolorze białym, co symbolizowało orła białego. Noszono również kokardy w barwach czerwonych i niebieskich przez kilka miesięcy w 1812 r. po proklamowaniu przez Sejm przywrócenia Królestwa Polskiego. Masowo przypinane były na manifestacjach patriotycznych i w czasie powstań narodowych. Dziś są symbolem obchodów 11 listopada.

Plakat z początków XX w. pod hasłem „Ojczyzna wzywa was!”

bo jesteśmy wolni”

pomorza Gdańskiego bez Wolnego Miasta Gdańska.

Natomiast o losie Warmii i Mazur oraz Górnego Śląska, zgodnie z postanowieniami traktatu wersalskiego, miały zdecydować plebiscyty. Plebiscyt na Warmii i Mazurach odbył się 11 lipca 1920 r. i był niekorzystny dla Polski. Tylko 3 proc. ludności opowiedziało się za włączeniem do Polski. W związku z tym przyznano młodemu państwu tylko osiem gmin Warmii i Mazur.

Spór o Śląsk...

Na kształt granicy Górnego Śląska miały wpływ powstania śląskie (sierpień 1919 r. i 1920 r., maj 1921 r.) oraz plebiscyt (20 marca 1921 r.), który nie przyniósł zwycięstwa

Polsce. Za połączeniem z Polską opowiedziało się 479 tys. osób, a za pozostaniem w granicach Niemiec – 708 tys. Przyczyną takiego wyniku było dopuszczenie do głosowania wszystkich osób urodzonych na Górnym Śląsku, a nie tylko tam mieszkających. 20 października 1921 r. decyzją Rady Ambasadorów przyłączono do Polski 29 proc. obszaru plebiscytowego i 46 proc. ludności. W Polsce znalazły się m.in. Katowice, Świętochłowice i Królewska Huta (obecny Chorzów).

...i granicę południową

Spór toczył się również z Czechosłowacją o Śląsk Cieszyński, Orawę i Spisz. W listopadzie 1918 r. lokalne władze

zawarły układ dotyczący podziału terytorium. Rząd w Pradze nie uznał tych postanowień i w styczniu 1919 r. wojska czeskie wkroczyły na sporne tereny. W konflikt włączyły się mocarstwa zachodnie. 28 lipca Rada Ambasadorów przyznała Polsce wschodnią część Śląska Cieszyńskiego, także część Spiszu i Orawy.

Gorące boje na Wschodzie

Od listopada 1918 r. toczyły się także walki polsko-ukraińskie o Lwów i tereny Galicji Wschodniej. Do lipca 1919 r. wojska polskie opanowały całą Galicję Wschodnią aż po rzekę Zbrucz. We wrześniu 1919 r. podpisano rozejm. Granica na te-

Polskie legionistki we Lwowie w 1918 r.

Foto NAC

Po rozejmie ws. Cieszyńska do miasta wkroczyło Wojsko Polskie

Część mieszkańców Prowincji Poznańskiej zbuntowała się przeciw Rzeszy Niemieckiej

renach Galicji Wschodniej została oparta na linii rzeki Zbrucz, pozostawiając po polskiej stronie Lwów, Tarnopol i Stanisławów.

Podpisaniem traktatu ryskiego (18 marca 1921 r.) przez Polskę, Rosję radziecką i Ukrainę radziecką zakończono wojnę polsko-bolszewicką 1920 r. Na jego mocy Polska odzyskała zachodnią część Wołynia i Polesia

z Brześciem, Pińskiem i Luckiem oraz dawne ziemie Wielkiego Księstwa Litewskiego z Grodnem i Nieświeżem. A w 1922 r. w wyniku postanowienia sejmiku Litwy Środkowej Wileńszczyzna z Wilnem zostały włączone do Polski. Ostatecznie polska granica wschodnia została zatwierdzona przez Radę Ambasadorów 15 marca 1923 r.

KONTROWERSJE WOKÓŁ 11 LISTOPADA

W II RP toczyły się ostre spory, jaką datę uznać za dzień odzyskania przez Polskę niepodległości. Dopiero w 1937 r. dzień 11 listopada stał się świętem państwowym.

Data święta upamiętniającego odrodzenie się Polski była w czasach międzywojennych przedmiotem licznych kontrowersji. Siły polityczne różniły się między sobą co do tego, który dzień jesieni 1918 r. należy wybrać na świętowanie. Aż do roku 1937 jedynym świętem państwowym, ustanowionym już w 1919 r. przez Sejm Ustawodawczy, była rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja. Pierwsze obchody Święta Niepodległości jako święta państwowego odbyły się dopiero w 1937 r. Ustanowił je Sejm ustawą, w której zapisano: „Dzień 11 listopada, jako rocznica odzyskania przez naród Polski niepodległego bytu i jako dzień po wsze czasy związany z wielkim imieniem Józefa Piłsudskiego, zwycięskiego Wodza Narodu w walkach o wolność ojczyzny – jest uroczystym Świętem Niepodległości”. Był to dzień wolny od pracy i nauki w szkołach.

Jak świętowano

11 listopada odbywały się głównie uroczystości wojskowe. Tego dnia obchodzone przekazanie przez Radę Regencyjną Józefowi Piłsudskiemu władzy wojskowej. Świętowano też podpisanie przez Niemcy zawieszenia broni kończącego I wojnę światową we francuskim Compiegne. Był to dzień uroczysty, odbywały się parady wojskowe, msze w intencji ojczyzny, akademie patriotyczne, ceremonie państwowe, wręczanie orderów. Formalnie 11 listopada uznano za datę odzyskania niepodległości w roku 1926. Józef Piłsudski, który był wte-

dy premierem, w wydanym rozporządzeniu napisał – naród polski będzie obchodził „ósmą rocznicę zrzucenia jarzma niewoli”. Uroczystości świętowane zwłaszcza w dziesiątą rocznicę. W Warszawie odbył się odświętny pochód żołnierzy odtwarzających historyczne oddziały walczące o wolność Polski, stołeczny pl. Saski nazwano pl. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Gmach państwowy udekorowano girlandami i flagami narodowymi. W Święto Niepodległości 1934 r. ostatni raz defiladę wojskową na Polu Mokotowskim odebrał ciężko chory marszałek Piłsudski. Trzy lata póź-

niej, gdy było to już święto państwowe, oprócz uroczystej defilady zorganizowano m.in. zbiórki funduszy na dobrojenie armii. Przed wybuchem wojny obchody Święta Niepodległości odbyły się jeszcze tylko raz w 1938 r., w 20. rocznicę. W Warszawie urządzono wielką defiladę wojskową, którą odbierał marszałek Edward Rydz-Śmigły. Miejscem, gdzie Święto Niepodległości szczególnie celebrowano, był Cieszyń i włączone do Polski Zaolzie. W uroczystościach udział

Rok 1926. Marszałek Józef Piłsudski na koniu przyjmuje defiladę wojska na pl. Saskim

Prezydent Ignacy Mościcki podczas Dnia Niepodległości w 1938 r.

foto NAC (2)

PIŁSUDSKI BYŁ PRZECIWNY

Przewrót majowy dokonany przez Piłsudskiego zakończył czasy rządów parlamentarno-gabinetowych. Władzę przejęła grupa polityków skupionych wokół Marszałka. Obóz ten zwany Sanacją chciał, aby obchody niepodległości w dniu 11 listopada miały charakter państwowy. Jednak sam Piłsudski był temu przeciwny, nie chciał zaogniać istniejących konfliktów między partiami politycznymi. Obawiał się protestów opozycji, przeciwnej szerzeniu jego kultu.

wzięli najwyżsi dostojnicy z prezydentem Ignacym Mościckim i premierem rządu gen. Felicjanem Sławojem Składkowskim.

Kłopotliwa data

Zwolennicy marszałka Piłsudskiego za najważniejsze wydarzenie związane z odzyskaniem niepodległości uważali przybycie Marszałka 10 listopada do Warszawy z twierdzy magdeburskiej. Brali też pod uwagę następny dzień, gdy ustanowiona przez austriackich i niemieckich zaborców Rada Regencyjna przekaza-

ła mu dowodzenie nad armią, czy 14 listopada, gdy Piłsudski przejął od Rady pełnię władzy politycznej. Środowiska konserwatywne uznawały, że Polska stała się krajem niepodległym już 7 października, kiedy to Rada Regencyjna ogłosiła jej niezależność. Proponowały też dzień 5 listopada, nawiązujący do powołania jeszcze w 1916 r. przez cesarzy Austrii i Niemiec Królestwa Polskiego. Z kolei lewica świętowała 7 listopada, kiedy to w Lublinie socjalista Ignacy Daszyński utworzył Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej. Ludowcy dużą wagę przywiązywali do daty 28 października, gdy Wincenty Witos, lider PSL „Piast”, powołał w Krakowie Polską Komisję Likwidacyjną.

BL

W KOLORZE MAKÓW I CHABRÓW

Wielka Brytania, podobnie jak kilka innych krajów anglosaskich, upamiętnia tego dnia poległych w I wojnie światowej. Symbolem pamięci na Wyspach są czerwone maki. „Remembrance Day” to dzień refleksji i zadumy. O godz. 11.00 czci się pamięć poległych dwiema minutami ciszy. 11 listopada to także święto narodowe Francji i Belgii, francuskim symbolem święta jest chaber bławatek. Główne uroczystości odbywają się w Paryżu przy Grobie Nieznanego Żołnierza pod łukiem Triumfalnym. W Stanach Zjednoczonych 11 listopada obchodzony jest Dzień Weteranów. To święto zarówno państwowe, jak i stanowe. Tego dnia odbywają się uroczyste msze, parady, a na cmentarzach wojennych oddawane są salwy honorowe.

foto EDWIN REMSBERG/VWPICS/AP

Projekt współfinansowany
przez Kancelarię Prezesa
Rady Ministrów
w ramach konkursu Polonia
i Polacy za granicą 2021

FUNDACJA
KULTURA I HISTORIA

RKiK

stowarzyszenie
menedżerów